

Hvordan forebygge listeriose hos sau

Forfatter

Vibeke Tømmerberg, Helsetjenesten for sau - Animalia

Sammendrag

Sau er utsatt for å få listeriose på denne årstida, og det er flest sjukdomstilfeller på etterjulsvinteren og frem mot lamming. Her er en gjennomgang av tiltak som kan gjøres i innefôringsperioden for å unngå sjukdomsutbrudd.

Publisert

2015

Referanse

Sau og Geit nr. 1/2015

Utskriftsdato

20.01.2025 www.fag.nsg.no

Hvordan forebygge listeriose hos sau

Sau er utsatt for å få listeriose på denne årstida, og det er flest sjukdomstilfeller på etterjuls-vinteren og frem mot lamming. Her er en gjennomgang av tiltak som kan gjøres i inneførsperioden for å unngå sjukdomsutbrudd.

Smittes gjennom surfôr av dårlig kvalitet

Listeriose skyldes en infeksjon med listeriabakterier, vanligvis *Listeria monocytogenes*. Bakterien finnes nesten overalt i naturen, men det er spesielt mye av den i sauemøkk og jord i områder der det har gått sau på beite. Sauer kan i perioder skille ut bakteriene i avføringa, og man bør derfor helst unngå å bruke sauegjødning på eng som skal høstes til surfôr. Den viktigste smittekilden for sau er surfôr som er forurenset med jord eller sauemøkk, og

mengden bakterier i fôret og immunforsvaret til det enkelte dyret har betydning for om det oppstår sjukdom. Smitte direkte fra dyr til dyr anses for å være av liten betydning ved denne sjukdommen.

Listeriabakterier kan oppformerer under forhold med tilgang til oksygen og pH over 5, og de vokser raskere ved økende temperatur og pH. Bakteriene kan dermed finnes i store mengder i surfôr som er dårlig konservert, mens de i liten grad er i stand til å overleve i høy. Det er trolig større fare for listeriose ved bruk av rundballer enn plan- og tårnsilo fordi pH i rundballene ofte er høyere slik at bakteriene får bedre vekstvilkår.

Unge og høydrektige dyr er mest utsatt

Det er flest listeriosetilfeller hos unge dyr til og med 2 års alder. Grunnen til dette er antageligvis en kombinasjon av at disse dyra ennå ikke har opparbeidet

seg god immunitet (motstandskraft) mot sjukdommen, i tillegg til at de er i tannfelling. Tannfelling forårsaker sår i munnen som blir en inngangsport for bakterien. I besetninger som har vært fri for listeriose i årevis, kan imidlertid også eldre dyr bli sjuke når et utbrudd oppstår. Immunforsvaret har stor betydning for om dyra blir sjuke. Høydrektige søyer og dyr som utsettes for stress og påkjenninger, har ofte redusert immunforsvar og er derfor ekstra utsatt for sjukdom.

Forebyggende tiltak

Fôring:

- Det viktigste tiltaket mot listeriose er å ha god kvalitet på grovfôret:
  - Unngå jord og gjødning i fôret ved å ikke bruke sauegjødning på eng som skal høstes til surfôr, unngå lav stubbhøyde på gras og slå i tørt vær hvis det er mulig.
  - For å hindre at bakteriene oppformerer i fôret, er det viktig med lav pH, hard pakking og god tildekking for å unngå lufttilgang. Det er viktig å håndtere rundballene forsiktig ved transport o.l., og bruke nok plast.
  - Mugg, mørk farge, vond lukt, sleip konsistens på fôret (oppløst grasstruktur) eller varme er tegn på feilgjæring og dårlig kvalitet på grovfôret, og slikt fôr skal kastes.
  - Det er ofte dårlig kvalitet på surfôret i topplaget, kantene og sjiktet mellom to ilegg i en silo, bunnen av rundballene eller rundt grastorver. Topplaget i siloen bør alltid kastes.
  - Unngå å bruke surfôr som er høstet året i forveien og lagret over sommeren.
- Ideelt sett bør det fôres med høy til påsettla og gimrer i de mest utsatte vintermånedene, mens surfôr kan brukes til eldre dyr som har bedre immunitet, og i perioder der sjukdomsrisikoen er lavere. Hvis

Det kan bli oppvekst av listeriabakterier i områder av surfôret der det er høy pH (feilgjæring) og lufttilgang, og kvaliteten kan variere lokalt i surfôret. På dette bildet er det mugg langs kanten av siloen, og surfôret langs kanten godt området med mugg på bør kastes. Muggsopp vokser under de samme betingelsene som listeriabakterier, så muggent fôr representerer dermed stor risiko for listeriose.

man ikke har nok høy til at dette er mulig å gjennomføre, så kan man prioritere å gi det surfôret som har best kvalitet til utsatte aldersgrupper og i utsatte årstider.

- Ved fri tilgang på grovfôr bør det ikke legges ut mer fôr enn dyra klarer å spise opp i løpet av 2 døgn.
- Grovfôr og kraftfôr bør alltid tildeles i fôrkrybber, fôrhekk o.l., og ikke legges direkte på bakken eller golvet. Ved bruk av fôrhekk er det viktig med god tilrettelegging på fôringsplassen og riktig utforming av fôrhekken sånn at det ikke blir mye fôrsøl på bakken. Slike fôrrester blir lett tilgriset av jord og avføring, og representerer dermed en smitterisiko.
- Grovfôr som er veldig grovt og

trevlete er uheldig fordi det kan gi skader på slimhinnene i munnen (blir en inngangsport for bakteriene).

- Bruk av frossent grovfôr har ofte blitt frarådet på grunn av at fôret kan gi skader og nedsatt motstandskraft på slimhinnene, men det er usikkert og ikke godt dokumentert at dette er en risikofaktor.

Stress kan utløse sjukdomsutbrudd:

- Godt stell, riktig fôring og godt miljø i fjøset bidrar til en god allmenntilstand hos sauene, og vil derfor være med på å beskytte mot listeriose.
- Påkjenninger som brå fôrendringer, store endringer i temperaturen (som klipping i kaldt vær), flytting,

omgruppering eller annen håndtering kan bidra til å utløse sjukdomsutbrudd i perioder med dårlig fôr. Man bør derfor sørge for jevn temperatur og luftfuktighet i fjøset, skånsom håndtering av dyra og jevn fôring. Unngå å utsette dyra for flere stresspåkjenninger samtidig, for eksempel ved å la det gå minst et par dager mellom klipping og vaksinerings og unngå forskifte samtidig med andre stresspåkjenninger.

Vaksine mot listeriose:

For en del år tilbake fantes det en vaksine mot listeriose som var tilgjengelig i Norge, men denne er ikke lenger tilgjengelig og effekten var også noe omdiskutert.

Innredning, lettgrinder og sorteringsutstyr

Norum «Islandshekk», innredning med oppdelt / langsgående eteåpning.
«Gullsøya» rør- og nettinggrinder i mange varianter som er lettvindt i lamminga, sortering og kraftfôrtildeling.

Du får det som du vil!

Selges også hos: Ål Kjøpelag, 3570 Ål. Tlf. 32 08 10 86.
Geir Engebretsen 3534, Sokna. Tlf. 95 27 92 08.

Vi leverer: Strekkmetall, løst / på ramme

- Premium plastrister • Glas og dører (tre og pvc)
- Plastplater, våtromsplater, epoxybelegg etc.
- Thoro mørtelprodukter for rep. • Ventilasjonsutstyr
- Drikkeutstyr, «blårør» og kobl.deler

Grobakken Landmek A/S • Knut Bergene

2943 Rogne - Tlf. 47 04 70 70 - e-post: knut@groland.no - Heimeside: www.groland.no

midthaug

Strekkmetall til sau
- fra Norges eneste
produsent

Tiltak ved sjukdomsutbrudd

Det tar som regel 2-3 uker fra dyra smittes til de blir sjuke, og ett tilfelle av listeriose i besetningen betyr vanligvis at flere dyr har fått i seg bakteriene og står i fare for å bli sjuke. Følg godt med for å oppdage eventuelle nye tilfeller tidlig. Prognosen er bedre jo tidligere i sjukdomsforløpet dyret blir behandlet. Det er viktig å redusere stressnivået i flokken mest mulig ved å unngå alle endringer som lar seg unngå. Man bør om mulig også skifte grovfôr (og hvis mulig gå over til høvfôring) under et slikt utbrudd.

Tekst og foto: Vibeke Tømmerberg, Helsetjenesten for sau - Animalia

Det kan skje en kraftig oppformering av listeriabakterier i surfôr som blir liggende lenge på fôrbrettet (på grunn av lufttilgang og økt temperatur). Fôrbrettet bør kostes og gamle fôrrester fjernes før det legges ut nytt fôr.

Tørrgjødelspreiar

gafner

Kutter og spreier 3-20 meter!

Maksimal utnyttning av sau, geit, fjøregjødsel og talle! Direkte på eng - heile sesongen!

*"Gjødsla frå dei fem hønehusa på Rovde krev effektivitet og rett utnytting! Med Gafner har vi sikra nettopp det. Ei av våre beste investeringar!"
Pauls Sindre Vedeld - Rovde på Sunnmøre*

Maskinsenteret

Gafnerimportør i Norge,
6856 Sogndal. - Tlf. 908 80 761

www.maskinsenteret.as

Symptomer

Infeksjon med listeriabakterier kan gi seg utslag i ulike sjukdomsformer hos sau, som betennelse i hjernen og hjernehinne, kasting, død- og svakfødte lam, blodforgiftning, diaré eller øyebetennelse. I en del tilfeller kan det arte seg som forbigående sturing som varer et par dager, eventuelt med diaré og feber. Ved sjukdomsutbrudd i en besetning kan kombinasjoner av de ulike sjukdomsformene forekomme, men som regel er et utbrudd relativt ensartet.

Hjerne-/hjernehinnebetennelse er den vanligste formen for listeriose. De første symptomene er ofte endret oppførsel med nedsatt matlyst og fôrrester/spytt i munnviken på grunn av lammelser i svelget. Det er ofte feber i starten av sjukdomsforløpet, men dette varierer.

Lammelsene er som regel ensidige slik at dyra får skjev hodeholdning og hengende øre, øyelokk og leppe på den ene siden, og ofte ensidig øyebetennelse på grunn av at de ikke klarer å blunke. Etter hvert vil lammelsene tilta i styrke slik at dyra går i ring og/eller blir liggende. De kan også ha krampes.

Noen dyr kan få et annet symptom-bilde der de ikke viser de typiske tegnene på ensidig nerveskade. De blir sløve og står med hodet senket eller presset mot vegg, eller blir liggende. Slike tilfeller er vanskelig å skille fra melkefeber eller fosterforgiftning (ketose). Denne «stille formen» for listeriose oppstår som regel hos høydrektige dyr, men kan også forekomme til andre tider av året.